

Tomáš KLUBERT

VELKÍ VOJVODCOVIA na Slovensku

Tomáš KLUBERT

**VEĽKÍ
VOJVODCOVIA**
na Slovensku

Tomáš KLUBERT

VELKÍ
VOJVODCOVIA
na Slovensku

Text © Tomáš Klubert

Photographs © archive of author, archive of Perfekt a. s., archive of Ivan Mrva

Illustrations © Miroslav Regitko

© Perfekt 2013

Kniha vyšla s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR.

Realizované s finančnou podporou Združenia vydavateľov a kníhkupcov Slovenskej republiky.

Autor ďakuje za podporu Literárnemu fondu.

VELKÍ VOJVODCOVIA na Slovensku

Autor textu: PhDr. Tomáš Klubert, PhD.

Recenzent: Doc. PhDr. Viadimír Segeš, PhD.

Fotografie: archív autora, archív vydavateľstva Perfekt, archív Ivana Mrvu

Ilustrácie: Miroslav Regitko

Jazykové redaktorky: Mária Sabolová, Zuzana Vrábelová

Grafická úprava: Pavol Janoško, Štúdio Perfekt

Obálka: Lýdia Valter, www.bookwork.sk

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava,
ako svoju 624. publikáciu.

Rok vydania 2013

Prvé vydanie

Tlač: KASICO, a. s., Bratislava

ISBN 978-80-8046-588-9

www.perfekt.sk

Otváranie nových okien do našej histórie je stále aktuálne, pretože je bohatá na udalosti a historiografia dlhuje Slovákom a záujemcom o našu minulosť množstvo faktov, ktoré čakajú na objavenie. Patrí sem aj rozprávanie o slávnych vojvodcoch, ktorí žili a bojovali na našom území, mnohí z nich tu nechali významný odkaz. Medzi prvými Marcus Aurelius, veľká postava antických dejín. V Ríme jeho skutky pripomína obrovský víťazný stĺp a u nás nápis na trenčianskej hradnej skale, ktorý prežil takmer dve tisícročia.

Do nového svetla sa dostávajú aj niektoré roky tradované udalosti. Legendy o spravodlivom kráľovi Matejovi Korvínovi sa začnú javiť v inom svetle, ak sa dozvieme, že bol v skutočnosti neľútostný dobyvateľ a krutý tyran. A fakt, že Napoleona zaviedli jeho vojenské chůtky až k nám, je tiež dôkazom pohnutých dejín, ktoré tvorili naši predkovia.

Nevšedný pohľad na časť našich dejín, ktorá sa objavuje v tejto knihe, ponúka známe fakty, ale aj tajomstvá, ba chvíľami pripomína zaujímavé dobrodružné príbehy.

Vydavateľ

MARCUS

(26. APRÍL 121 RÍM – 17. MAREC 180 VINDOBONA)

RÍMSKY CISÁR

Tento rímsky panovník je spomedzi všetkých osobností antického sveta najviac spojený s dejinami Slovenska. Bol vynikajúcim učencom a filozofom, ktorý nenávidel násilie. Do dejín však vstúpil najmä ako schopný vojvodca a vojenský organizátor.

Pôvodne sa volal Marcus Annius Catilius Severus. Pochádzal zo vznešeného italsko-hispánskeho rodu a v roku 138 si ho adoptoval cisár Antoninus Pius. Na trón Rímskej ríše zasadol pod menom Marcus Aurelius Antoninus hneď po smrti nevlastného otca 7. marca 161. V ten istý deň si pribral za spoluvládcu svojho adoptívneho brata Lucia Vera, ktorému dal na starosť rímske vojsko. Nástupcovia Antonina Pia zdedili po všetkých stránkach prekvitajúci štát. Ich panovanie však bolo od samého začiatku naplnené pohromami. Už v roku 162 vtrhli do východných provincií Parti, ktorí zničili dve rímske armády. Po štyroch rokoch vyčerpávajúcich bojov Rimania votrelcov porazili, ale víťazné légie priniesli z Mezopotámie do Ríma epidémiu kiahní. Choroba sa rýchlo rozšírila po celej ríši a vyžiadala si okolo päť miliónov obetí. Ďalšia katastrofa prišla zo severu. Rôzne barbarské kmene využili skutočnosť, že väčšina cisárskych vojsk bojovala proti Partom, a zaútočili na podunajské provincie. Okrem germánskych Markomanov, Kvádov, Longobardo v a Kostobokov ohrozovali Rímsku ríšu najmä sarmatskí Jazygovia. Vojny, ktoré proti nim Rimania viedli s malými prestávkami vyše 15 rokov, preto dostali názov markomanské alebo germánsko-sarmatské. Prvé barbarské vpády v rokoch 165 – 166 sa pohraničným oddielom podarilo odraziť. V roku 167 však Markomani a Kvádi prelomili obranu

na strednom toku Dunaja a prenikli hlboko na juh. Situácia bola natoľko vážna, že sa na bojisko osobne vypravili obaja rímski cisári. Do konca roka 168 zahnali Germánov za Dunaj, ale Lucius Verus na spiatocnej ceste do Ríma nečakane zomrel. Marcus Aurelius, ktorý doposiaľ nemal priame skúsenosti s vedením vojsk, musel odteraz čeliť nepriateľským hrozbám sám. Nápor barbarov vyvrcholil v rokoch 169 – 170, keď podunajské a balkánske provincie pustošilo vyše 20 kmeňov. Kostobokovia sa prebojovali až k Aténam, zatiaľ čo Markomani prešli cez Alpy a vyčíňali v severovýchodnej Itálii. Marcus Aurelius proti nim musel zmobilizovať všetky dostupné sily. Do bojmi a chorobami zdecimovanej armády boli prijímaní aj otroci, gladiátori, lúpežníci a germánski zajatci. Peniaze na vybudovanie dvoch nových légii získal cisár tak, že znehodnotil menu a časť vlastného majetku predal vo verejnej dražbe. V roku 171 sa Rimanom podarilo vytlačiť barbarské hordy za ríšske hranice. Marcus Aurelius potom preniesol vojnu na nepriateľskú pôdu a v rokoch 172 – 174 uštedril kmeňom, ktoré sídlili medzi Dunajom, Karpátmi, Jeseníkmi a Českomoravskou vrchovinou, zdrvivúce porážky. Cisár chcel na tomto území vytvoriť provincie Marcomannia a Sarmatia, ale vzburá egyptského miestodržiteľa Avidia Cassia ho v roku 175 prinútila uzavrieť s barbarmi mier. Po potlačení nepokojov vo východných provinciách sa Marcus Aurelius vrátil do Ríma, kde v decembri 175 oslávil veľkolepý triumf nad Germánmi a Sarmatmi. Mier však ani teraz dlho nevydržal. Markomani a Kvádi už v roku 177 obnovili svoje nájazdy do podunajských provincií a starnúci cisár musel znovu vyraziť do boja. V rokoch 178 – 179 sa rímske vojská

zmocnili veľkej časti územia dnešného Slovenska. Marcus Aurelius sa vtedy zdržiaval pri Hrone, o čom svedčí záznam v prvej knihe jeho filozofického diela *Myšlienky k sebe samému*. Prítomnosť Rimanov na strednom Považí zasa dokladá latinský nápis na trenčianskej hradnej skale. Uprostred príprav na posledné faženie, ktoré malo posunúť ríšske hranice až po Tatry, cisár ochorel a zakrátko zomrel vo vojenskom tábore Vindobona – na území dnešnej Viedne. Jeho nehoďný nástupca Commodus potom s barbarmi uzavrel mier a vrátil im

Lucius Verus (130 – 169), adoptívny brat a spoluvládca Marca Aurelia

všetky dobyté územia.

Armáda Marca Aurelia

Už za vlády prvého cisára Augusta (27 pred. n. l. – 14 n. l.) sa rímske ozbrojené sily delili na tri základné zložky. Prvú predstavovala panovníkova telesná stráž, druhú tvorili poriadkové a protipožiarne oddiely umiestnené v Ríme a tretou zložkou bolo poľné vojsko, ktoré sa skladalo z légii a z pomocných zborov. V légiiach slúžili výlučne rímski občania. Každá pozostávala približne z 5 500 mužov. Členila sa na štáb, desať kohort pechoty a štyri jazdecké turmy. V prvej kohorte bolo 800 mužov rozdelených do piatich centúrií, zvyšných deväť kohort malo po 500 mužoch v šiestich centúriách. Jednu turmu tvorilo 30 jazdcov. Ku každej légii boli pridelení zdravotníci, zásobovači a príslušníci technických služieb, ktorí zvyšovali jej operačnú samostatnosť. Pomocné zbory sa skladali z obyvateľov provincií bez rímskeho občianstva alebo z barbarov. Členené boli na kohorty po 500 alebo 1 000 vojakoch, pričom menšie mali šesť a väčšie desať centúrií. Popri čisto peších pomocných kohortách existovali aj zmiešané, ktoré z jednej štvrtiny tvorila jazda.

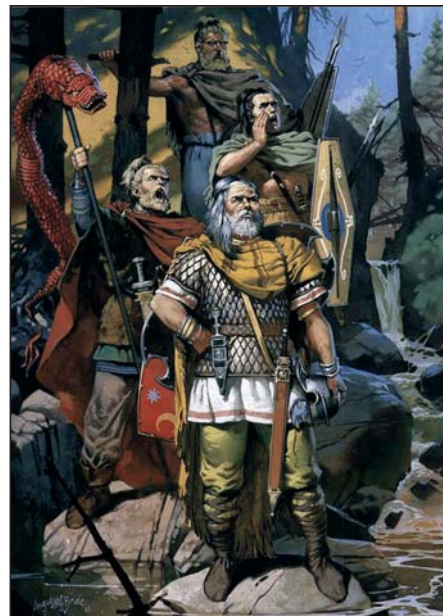
Za vlády Marca Aurelia stúpol počet légii z 28 na 30 a celkovo mali rímske ozbrojené sily vyše 350-tisíc príslušníkov. Vojenská služba bola povinná pre všetkých slobodných, fyzicky zdatných a netrestaných mužských obyvateľov Rímskej ríše. V pokojných časoch však stačili na dopĺňovanie armády dobrovoľníci. Odvody vyhlasovali cisári len v prípade mimoriadneho nebezpečenstva. Legionári si museli vo vojsku odslužiť aspoň 20 rokov a príslušníci pomocných zborov 25 rokov. Mužov, ktorých zranenia alebo choroby zbavili boj schopnosti, mohli prepustiť do civilu skôr. Pri odchode do výslužby dostal každý legionár finančnú odmenu, prípadne pozemok v provincii, kde sa rozhodol usadiť. Veteránom z pomocných zborov okrem hmotných darov udelili rímske občianstvo.

Cisárova rodina

V roku 145 si Marcus Aurelius vzal za manželku Faustinu, dcéru cisára Antonina Pia, s ktorou žil až do jej smrti v lete 176. Mali spolu trinásť detí, ale dospelosti sa dožili len štyri dcéry a jeden syn, neskorší cisár Commodus. Podľa záznamov rímskych historikov Faustina svojho manžela často podvádzala s gladiátormi, námorníkmi a hercami. Je to však málo pravdepodobné, lebo Marcus Aurelius sa o nej vždy vyjadroval s veľkou úctou. O úzkom vzťahu cisárskeho páru svedčí aj fakt, že Faustina sprevádzala Marca Aurelia na namáhavých vojenských výpravách. Klebety o jej cudzoložstvách začali nepochybne vznikať až po nástupe Commoda, ktorý vládol ako krutý tyran. Mnohí Rimania sa preto domnievali, že jeho otcom nebol cnostný Marcus Aurelius, ale neznámy darebák nízkeho pôvodu.

Zázračný dažď

Koncom jari 173 podnikli Rimania veľkú trestnú výpravu proti germánskym Kvádom, ktorí žili na území dnešného západného Slovenska. Pri postupe do nepriateľského

vnútrozemia zabudli na opatrnosť a obklúčili Germánski bojovníci ich na mieste, kde sa nenachádzala žiadna

Sarmatskí jazdci predstavovali pre Rimanov veľmi nebezpečných súperov.

voda. Cisárski vojaci trpeli v teplom počasí jazdci z rímskej cisárskej gardy obrovským smúdom. Na piaty deň, 11. júna

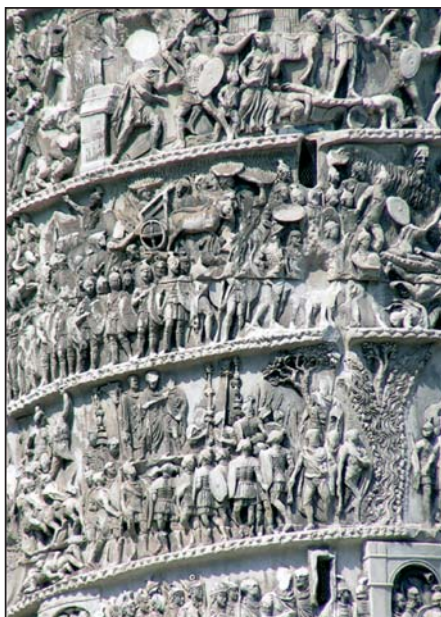

Marcus Aurelius prijíma hold od porazených barbarských náčelníkov.

Rímsky legionár (v popredí) v plnom výstroji s pešiakom a jazdcom z pomocných zborov

Víťazný stĺp Marca Aurelia Ríme. Pôvodne stála na jeho vrchole cisárova socha, od 16. storočia je na ňom umiestnená socha apoštola Pavla.

Alegorický výjav so „zázračným dažďom“ na Víťaznom stĺpe Marca Aurelia

VALENTINIANUS I.

(321 CIBALAE – 17. NOVEMBER 375 BRIGETIO)

RÍMSKY CISÁR

Bol jedným z najlepších vojvodcov neskorej antiky a posledným rímskym cisárom, ktorý sa narodil v Panónii.

Flavius Valentinianus pochádzal z dobre situovanej vojenskej rodiny. Do rímskej armády vstúpil už ako mladík. Spočiatku slúžil pod velením svojho otca Gratiana v severnej Afrike a Británii, neskôr na germánskej hranici v Podunajsku a Porýní. Vďaka prirodzeným vodcovským schopnostiam i značnej fyzickej sile si rýchlo získal úctu medzi radovými vojakmi a nadobúdadal hodnosť za hodnosťou. V lete 357 bojoval vo veľkej bitke pri dnešnom Štrasburgu, v ktorej Rimania porazili kmeňový zväz Alamanov. Potom sa zúčastnil niekoľkých trestných výprav proti barbarom na pravom brehu Rýna a v roku 360 ho prevelili do provincie Mezopotámia. Ako horlivý kresťan sa Valentinianus po nástupe pohanského cisára Juliana (3. novembra 361) ocitol v nemilosti. Zbavili ho velenia a musel odísť do vyhnanstva v Egypte. Keď Julianus 26. júna 363 zahynul počas výpravy proti Peržanom, jeho nástupca Jovianus vrátil Valentinianovi predošlé hodnosti a prikázal mu, aby pre neho získal podporu vojsk na rýnskej hranici. Túto úlohu splnil až po veľkých nepokojoch, pretože Jovianus nebol v armáde obľúbený. Cisár však nezabudol odmeniť Valentinianovo úsilie a vymenoval ho za veliteľa elitnej jednotky svojej telesnej stráže. Jovianus po necelých ôsmich mesiacoch vládnutia cestou do Konštantínopola, neďaleko Nicey, 17. februára 364 nečakane zomrel. O deväť dní vojsko zvolilo za nového panovníka Valentiniana, ktorý sa v tom čase nachádzal v Ancyre. Valentinianus ako skúsený vojvodca vedel, že jeden cisár nedokáže efektívne kontrolovať celú

ríšu, a tak si za spoluvládcu vybral mladšieho brata Flavia Valenta a dal mu do správy východné územie. Sám sa rozhodol vládnuť v západných provinciách, ktoré boli oveľa viac ohrozované útokmi barbarských kmeňov. Už rok po zvolení za cisára musel Valentinianus čeliť veľkému vpádu Alamanov. V rovnakom čase vypukla proti Valentovi vzbura pod vedením Procopia, bratranca nebohého cisára Juliana. Krízu v Porýní sa podarilo prekonať v roku 366, keď Valentinianus zahnal Alamanov za hranicu ríše. Zle skončil aj uzurpátor Procopius. Po prehratej bitke s Valentovým vojskom padol do zajatia a 27. mája 366 ho popravili. Mier však netrval dlho, lebo už v lete 367 vtrhli do britských provincií kmene Piktov, Škótov, Sasov, Anglov a Jutov. Alamani okamžite využili odchod veľkej časti rímskych jednotiek na sever a vydrancovali mesto Moguntiacum. Valentinianovi, ktorý v tom čase vážne ochorel, trvalo niekoľko mesiacov, kým zhromaždil dostatok posíl. Na jar 368 prenikol na nepriateľské územie a porazil Alamanov v krvavej bitke na hornom toku rieky Neckar. Nasledujúcich sedem rokov cisár dozeral na obnovu schátralých pohraničných fortifikácií v Porýní. Nezanedbával ani ochranu galského a britského pobrežia pred nájazdom saských pirátov, ale najväčšiu pozornosť venoval zdokonaľeniu obrany panónskych provincií. Nové vojenské tábory a pevnosti prikázal budovať i na barbarskom území na ľavom brehu Dunaja. Germánski Kvádi, ktorí obývali oblasť dnešného západného Slovenska, proti takému počínaniu ostro protestovali. Marcellianus, vojenský veliteľ provincie Valeria, sa ich preto rozhodol zastrašiť. Pozval kvádskeho kráľa Gabinia na priateľskú hostinu a pri odchode

od stola ho nechal zavraždiť. Tento zákerný čin mal však úplne opačný účinok, ako Marcellianus zamýšľal. Kvádi sa rozhodli pomstiť smrť svojho panovníka a na jeseň 374 spoločne so Sarmatmi spustošili susedné rímske provincie. Na jar 375 Valentinianus opustil Trevír a prišiel na čelo silného vojska do Panónie, aby dal barbarom „príučku“. Sarmati dostali taký strach, že sa mu bez boja podrobili. Kvádi boli rozhodnutí klásť Rimanom odpor, ale hrubo podcenili cisárovo vojenské nadanie. Valentinianus totiž v septembri 375 prekročil Dunaj na mieste dnešnej Budapešti a napadol ich krajinu od juhovýchodu. Kvádi útok z tohto smeru vôbec nečakali a utrpeli veľké straty na životoch i na majetku. Po skončení rímskej trestnej výpravy navštívili kvádski vyslanci cisára vo vojenskom tábore Brigetium (stál na pravom brehu Dunaja oproti ústiu Váhu), aby s ním rokovali o obnovení mieru. Pokojný rozhovor sa však zakrátko zmenil na prudkú hádku a Valentiniana ranila mŕtvica, ktorej na mieste podľahol. Po jeho smrti opustili Rimania všetky oporné body na ľavom brehu Dunaja a nikdy viac ich už neobsadili. Valentinianov brat Valens padol o necelé tri roky neskôr aj s najlepšou časťou svojej armády v boji proti Gótom a Alanom. Obrana rímskej hranice na Dunaji sa potom úplne rozpadla a na územie ríše začali prenikať desiatky barbarských kmeňov.